

щодо кандидатів на службу в ОВС декілька відрізняється. Під час написання диктанту згідно Додатку 4 до Інструкції виявляється лише рівень орфографічної та пунктуаційної грамотності, а відсутність будь-яких методичних вказівок та нормативно визначених вимог щодо проведення співбесіди не дозволяє об'єктивно оцінювати її результати. Вказані чинники призводять до ситуації, коли до навчальних закладів системи МВС направляються на початкову підготовку кандидати, рівень вербального інтелекту яких (в тому числі їх загальна обізнаність, здатність до аналізу, синтезу, порівняння тощо) не дозволяє їм адекватно засвоїти зміст навчання та оволодіти професією.

Досвід проведення професійно-психологічного відбору на курси початкової підготовки в Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників ОВС України Національного університету внутрішніх справ показує, що комплектуючі органи направляють на навчання кандидатів, рівень вербального інтелекту яких не завжди відповідає вимогам професії. Так, з 126 кандидатів на посади слідчих лише у трьох осіб (2,4 %) рівень вербального інтелекту вище середньої норми, проте майже у третини (30,2 %) – нижче середньої норми.

Отримані дані дозволяють зробити висновок, що нормативна база професійного психологічного потребує негайних змін, якими повинні стати: розробка, нормативне затвердження та включення до Інструкції про порядок прийому на курси початкової підготовки кандидатів на службу в органи внутрішніх справ України науково обґрунтованих критеріїв оцінки рівня розвитку професійно важливих пізнавальних процесів та емоційно-вольових якостей, необхідних для успішного навчання і оволодіння обраним фахом; нормативна регламентація правового статусу попереднього та основного етапів професійного психологічного відбору.

Надійшла до редакції 10.10.2001 р

*К.Ю. Мельник, ад'юнкт
Національного ун-ту внутр. справ*

Роль професійних спілок у вирішенні проблем соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ України

Загальне ускладнення криміногенної ситуації, поява нових видів злочинів, скоєння злочинів переважно організованими злочинними угрупованнями, використання злочинцями новітніх технічних засобів, а також наростання корупційних тенденцій в суспільстві значно ускладнило діяльність працівників органів внутрішніх справ.

Офіційна статистика свідчить про те, що з 1992 по 1996 рр. зберігалась

стійка тенденція росту протиправних дій відносно працівників органів внутрішніх справ, з 1997 р. намітився певний спад, але рівень залипасться, на жаль, високим. За період з 1992 р. по 2000 р. відносно працівників органів внутрішніх справ учинено 453304 правопорушення, при виконанні службових обов'язків загинуло 621 та поранено – 3975 працівників органів внутрішніх справ.

З огляду на випезазначене та враховуючи велику щільність кадрів, значну кількість звільнених за власним бажанням та з негативних мотивів, стан оперативної обстановки та прогностичну оцінку розвитку кримінальної ситуації в державі, а також збільшення випадків суїцидів серед працівників органів внутрішніх справ, виникла нагальна потреба у реформуванні законодавства з питань соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ.

Незважаючи на те, що в ряді законодавчих, підзаконних актах та нормативних документах МВС України визначаються завдання, форми і процес регулювання соціально-правового захисту працівників органів внутрішніх справ у реальному житті цей механізм практично не працює. Причина тут у недосконалому діючому законодавстві та неефективній практиці його застосування юрисдикційними органами.

Тому у сучасних умовах виникла об'єктивна необхідність утворити спеціальну організаційно-питатну структуру в системі МВС України для захисту прав і законних інтересів особового складу та суттєво підвищити роль і активність громадських формувань, які призначені для вирішення цих питань, – професійних спілок (асоціацій) працівників органів внутрішніх справ, функціонування яких передбачено Положенням про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України та Законом України “Про міліцію”.

Оскільки працівник органу чи підрозділу внутрішніх справ, знаходячись в системі “працівник – відомство”, підпадає під постійний вплив останнього, виникає необхідність існування самостійної, незалежної від відомчої ієрархії та підпорядкованості, структури, яка була б здатна забезпечити захист його інтересів. Такою структурою є професійні спілки.

Згідно ст. 36 Конституції громадяни України мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, які пов'язані спільними інтересами за родом їх професійної діяльності.

Професійні спілки відіграють важливу роль у розвитку політичної системи української держави, подальшому розгорненні демократії, сприяють все більшій широкій участі громадян в державному і суспільному управлінні, удосконаленню державного апарату. Вони незалежні в своїй діяльності від органів управління, місцевого самоврядування, власників підприємств, установ, організацій або уповноважених ними органів, політичних партій, інших громадських організацій. Профспілки здійснюють представництво та захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів громадян у відносинах з роботодав-

цем, органами державної влади і органами місцевого самоврядування, а також іншими об'єднаннями громадян у відповідності з принципами соціального партнерства, на основі системи колективних договорів та угод, а також на підставі законодавства.

Основним документом, що регулює внутрішню діяльність усіх профспілкових органів, є статут. У 1992 р. було створено професійну спілку атестованих працівників органів внутрішніх справ України, яка діє на основі Статуту професійної спілки атестованих працівників ОВС України, що був затверджений установчою профспілковою конференцією атестованих працівників ОВС України 23 березня 1992 р.

Професійна спілка атестованих працівників органів внутрішніх справ України є всеукраїнською добровільною неприбутковою громадською організацією, що створена за територіальною ознакою та об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами, за родом їх професійної діяльності [1 с. 3]. Правовою базою діяльності профспілки атестованих працівників органів внутрішніх справ України є Конституція України, Закон України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", Закон України "Про міліцію", інші законодавчі і підзаконні акти, міжнародні документи ратифіковані Верховною Радою та Статут професійної спілки атестованих працівників органів внутрішніх справ України.

Головною метою профспілки є захист професійних, трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки, а також представництво їх інтересів в державних органах та громадських організаціях.

Органи внутрішніх справ займають особливе місце в системі державної служби, тому діяльність професійних спілок має деякі особливості, пов'язані з обмеженням прав даних організацій. Існують наступні обмеження в роботі професійних організацій органів внутрішніх справ: а) невтручання профспілок в оперативно-службову діяльність органів внутрішніх справ; б) заборона організацій страйків працівників органів внутрішніх справ; в) пропозиції профспілок з питань служби носять характер рекомендацій.

Членами профспілки можуть бути атестовані працівники органів внутрішніх справ, пенсіонери органів внутрішніх справ, які проходили службу на атестованих посадах, штатні працівники виборних органів профспілки, які визнають і виконують Статут профспілки, беруть участь у роботі однієї з первинних організацій та сплачують членські внески. Також членами профспілки можуть стати неатестовані працівники органів внутрішніх справ України, громадяни, що беруть участь у роботі добровільних народних дружин, загонів сприяння міліції, самоохорони, груп охорони громадського порядку та інших формувань, працівники підприємств та організацій, створених за участю або для виконання статутних завдань профспілки.

Діяльність профспілки будується на демократичних засадах: виборності всіх профспілкових органів знизу доверху, колегіальності, звітності, гласності в їх роботі, плюралізму думок, свободи дискусій і права меншості відстоювати свою думку на стадії обговорення питання та єдності дій після прийняття

рішення первинною організацією. Професійна спілка атестованих працівників органів внутрішніх справ України здійснює роботу щодо захисту громадянських прав, честі та гідності; поліпшення умов роботи та побуту, відпочинку, медичного та санітарно-курортного обслуговування членів профспілки та членів їх сімей, надання соціальної допомоги сім'ям працівників, які загинули або постраждали при виконанні службових обов'язків.

Підвищення ролі та значення діяльності професійних спілок (асоціацій) працівників органів внутрішніх справ на сучасному етапі підтверджується наступними об'єктивними факторами: по-перше, ускладнення завдань, які вирішують правоохоронні органи, та успішне виконання яких багато в чому залежить від професійної підготовки особового складу, соціальної та правової захищеності працівників; по-друге, подальшим розвитком процесу демократизації органів внутрішніх справ на основі поваги та дотримання прав і свобод працівників, гуманізму, пласності, справедливої винагороди за труд та інше; по-третє, наявність серед особового складу значної кількості молодих працівників (до 30 років), які мають потребу в моральній, соціальній, юридичній, матеріальній підтримці та захисті; по-четверте, відсутність чіткої системи виховної роботи з особовим складом, припиненням діяльності практично всіх громадських організацій в органах внутрішніх справ.

Зародження профспілкових організацій працівників органів внутрішніх справ збілося в часі із початковим періодом утворення органів міліції і кримінального розшуку та відбувалося на фоні становлення радянського профспілкового руху, як його невід'ємна частина.

Небезпечність міліцейської праці, величезні перевантаження, які із-за некомплекту особового складу нерідко перевищували 15 годин на добу, при відсутності нормальних побутових умов, а іноді і повної матеріальної незабезпеченості працівників, - все це вимагало утворення організації, яка б стояла на захисті прав і інтересів працівників міліції та сприяла підвищенню ефективності їх діяльності. Такою організацією в органах міліції стали професійні спілки, які на початок 1918 року почали утворюватися в підрозділах міліції. За короткий термін вони стали реальною силою і та наполегливість і рішучість, яку проявляли професійні організації працівників міліції по захисту інтересів особового складу, часто викликали серйозну занепокоєність та незадоволеність з боку керівництва міліції.

Протягом всього періоду керівництво НКВС неодноразово приймає рішення щодо розпуску професійних спілок, але вони знову відроджувалися. Працівники міліції бачили в них свого найближчу опору. Свідомістю тому є результати опитування працівників місцевих органів міліції щодо доцільності членства особового складу в профспілках, яке було проведено у 1923 році за рішенням Головоміліції. Позитивні результати опитування прискорили законодавче оформлення професійних спілок в міліції, визначення їх структури та функцій, що було закріплено постановами ВЦРПС від 25.03. 1923 р. та 02.05.1923 р.

На 1925 р. профспілковий рух в міліції набув широкої розповсюдженості,

90-95% працівників міліції та карного розшуку були членами профспілки. В період становлення та розвитку органів міліції профспілкові організації працівників міліції та карного розшуку активно приймали участь у розбудові робочо-селянської міліції, вихованні особового складу, захисті його законних інтересів і мобілізації працівників на успішне виконання оперативно-службових завдань.

Історичний досвід профспілкової роботи в органах міліції не втратив свого значення і в сучасних умовах. Сьогодні можливості профспілок по захисту прав працівників органів внутрішніх справ не використовуються, оскільки у більшості органів та підрозділів ці організації відсутні, а активність існуючих в органах та підрозділах внутрішніх справ професійних організацій дещо знизилась, що є результатом наступних обставин: відсутність законодавчого закріплення положення професійних спілок атестованих працівників органів внутрішніх справ України, відсутність визнаних лідерів профспілкового руху в органах внутрішніх справ, неможливість профспілкових комітетів реалізувати конкретні вимоги працівників по об'єктивним причинам; залежність у більшості випадків керівників виборних профспілкових органів від адміністрації, страх втратити посаду в органі або підрозділі внутрішніх справ; відсутність єдності профспілкового руху; пасивність та незнання працівниками своїх прав; недостатня інформованість членів профспілки про діяльність профспілкових органів. Слід враховувати й те, що в нашій країні практично не використовується досвід роботи профспілкових організацій подібні зарубіжних країн, які активно приймають участь в рішенні питань організації труда, захисту інтересів персоналу та ін.

Створення профспілок працівників правоохоронних органів та прийняття участі в їх роботі дозволяється практично в усіх країнах. Однак на Заході профспілки мають достатній престиж у суспільстві та вагу при вирішенні важливих спірних питань. Вони приймають активну участь в розробці нормативних актів з питань удосконалення шкали заробітної платні, тривалості робочого часу, відпусток, медичного обслуговування. В Україні ці питання вирішуються практично без врахування думки працівників.

З метою активізації діяльності профспілкових організацій, на наш погляд необхідно провести наступні заходи: вищому органу профспілки спільно з МВС України розробити нормативні документи, які закріплюють основні напрямки діяльності, принципи утворення та компетенцію професійних організацій працівників органів внутрішніх справ і внести їх до Верховної Ради України для законодавчого оформлення; у штатах відділів з виховної роботи підрозділів по роботі з особовим складом органів внутрішніх справ передбачити можливість включення до функціональних обов'язків одного з працівників надання практичної та методичної допомоги профспілковим організаціям працівників органів внутрішніх справ; організувати випуск збірника з профспілкового руху, в якому буде висвітлюватися життя та діяльність профспілкової організації; застосовувати заходи дисциплінарної відповідальності до керівників органів внутрішніх справ, які порушують трудове законодавство

або права профспілок, розробити доялкові гарантії для виборних профспілкових працівників; активно поширювати закордонний досвід організації профспілкового руху працівників поліції; налагоджувати контакти профспілкової організації працівників органів внутрішніх справ з їх зарубіжними колегами.

Реалізація зазначених вище заходів буде сприяти посиленню соціальної та правової захищеності особового складу, що в свою чергу позитивно впливатиме на їх дисципліну, професійну діяльність та моральний імідж в органах та підрозділах внутрішніх справ.

Список літератури:

1. Статут професійної спілки асистентів працівників органів внутрішніх справ України, затверджений конференцією професійної спілки асистентів працівників органів внутрішніх справ України 23 березня 1992 року.

Надійшло до редакції: 13.10.2001 р.

*А.П. Москаленко, науковий співробітник
лабораторії соціальної та психологічної роботи в ОВС України
Національного ун-ту внутр. справ
Д.О. Кобзін, канд. соціал. наук, науковий співробітник
лабораторії соціальної та психологічної роботи в ОВС України
Національного ун-ту внутр. справ*

Вирішення проблем професійної орієнтації в органах внутрішніх справ України: досвід та перспективні напрямки

У сучасних умовах все більшої уваги потребують проблеми якісного відбору та підготовки персоналу правоохоронних органів. Через випадковість вибору професії витрати стають великими не тільки для окремої людини, а й для суспільства в цілому. Передусім це пов'язано з цінністю кадрів, що підтверджується статистичними даними про звільнення працівників органів внутрішніх справ за стажем служби в ОВС до 3 років.

У цій складній ситуації актуальним стає питання про вивчення мотивації кандидатів на службу в органи внутрішніх справ, та створення системи професійної орієнтації МВС України. Окремі важливі питання не перший рік вирішуються вченими Національного університету внутрішніх справ. Сьогодні вже розроблені методичні посібники щодо вивчення та корекції професійної мотивації працівника органів внутрішніх справ, адаптації працівника ОВС до умов праці [2, 3]. Розроблені та адаптовані до використання психологічні методики використовуються при навчанні практичних психологів в університеті та у практичних підрозділах ОВС.

Але, як показує проведений нами аналіз, одним із основних факторів плінності кадрів все ще є недостатня профорієнтаційна робота [2, 3]. Вза-